

Emalatxanadan sürgünə, sürgündən emalatxanaya

Ələkbər Rzaquliyevin məşəqqətli həyatı,
“Xalq əmanəti”nə çevrilən əsərləri haqqında kitab işıq üzü görüb

“Xalq Bank”ın 2010-cu ildən bəri həyata keçirdiyi “Xalq Əmanəti” layihəsinin sayca on yeddinci nəşri ictimaiyyətə təqdim olunub. Qədim xalqımızın mədəni irsinin qorunub gələcək nəsillərə ötürülməsi, mənəvi dəyərlərimizin dünyada tanınması və təşviqi məqsədi daşıyan bu orijinal layihənin növbəti qəhrəmanı da rəssamdır.

Sərgidən bir gün sonra həbs olunan rəssam

“Xalq Əmanəti”nin Azərbaycan, ingilis və rus dillərində nəşr etdirdiyi kitab görkəmli rəssam, milli qrafika sənətinin sütunlarından biri sayılan, Əməkdar rəssam Ələkbər Rzaquliyevin məşəqqətli ömür yolu və zəngin sənətdən bəhs edir.

Ələkbər Ələsgər oğlu Rzaquliyev 1903-cü ildə Bakıda, köhnə şəhərin divarları arasına sığınan içərişəhərdə dünyaya gəlib. Ələkbər mollaxanaya getmədiyi günlərdə atasının satıcı kimi çalışdığı qəsəbə dükanına gələr,ət bükmək üçün istifadə olunan kağızların üzərində əsl bakılı ti-

qızıl Ordu əsgərlərinin Bakıya necə gəldiyini görür. Gənc Ələkbər bolşeviklərin cəlbəddici şüarlarına ürəkdən inanır, sovetlərin ona səadət, yaradıcılıq azadlığı gətirəcəyinə ümid bəsləyirdi. Elə bu inamla da 1920-ci ildə komsomol sıralarına qoşulur. Lakin yeni hökumət gənc rəssama ağrı-acı dolu günlər gətirir, ona üç dəfə sürgün həyatı yaşadır. Gənc və istedadlı rəssam qorxunc Solovki düşərgəsində, soyuq Arxangelskdə və amansız Altayda hər gün ölümle üzbəüz qalır.

Bütün bunlar hələ bir qədər sonra olacaqdı. Hələlik gənc Ələkbər SSRİ-nin paytaxtı Moskvadadır. Buranın yaradıcılıq mühitinin mərkəzi sayılan Ali Bədii-Texniki Emalatxanada Sergey Gerasimov, David Şterenberq kimi ustadlardan dərs alır. Lunaçarski, Mayakovski, Yeseninlə tez-tez görüşməyin, Meyxoldla bir binada yaşamağın sevincini dadır. Əsərləri Moskvadakı sərgidə nümayiş etdirilən ilk azərbaycanlı rəssam kimi tarixə düşür. Ötən əsrin 20-ci illərində Moskvada keçirdiyi və özünün də dediyi kimi, ömrünün ən xoşbəxt günləri barədə əlyazmalarında belə bir qeydlərə rast gəlmək

cusu Məmməd Əmin Rəsulzadənin portretini çəkməkdə, Müsavatçılarla işbirliyində ittiham olunur və barəsində ən ağır cəzaya-güllələnmə hökmü çıxarılır.

Amma xoş bir təsadüf üzündən son anda güllələnmə cəzası dəyişdirilir və 8 illik həbslə əvəzlənir.

Rəssamın məhbus kimi yolu Rusiyanın şimalındakı Solovki düşərgəsindən keçir. O, adı çəkiləndə belə hamının qorxduğu bu düşərgədə ağıqvardıyaçılarla, repressiya olunmuş ruhanilərlə birgə sürgün həyatı yaşayır. Ələkbər Rzaquliyev ömrünün 5 ilini Solovki adasında keçirir, olmazın əziyyətlərə qatlaşır. 1933-cü ildə isə rəssamı uzaq Arxangelskə köçürürlər.

1936-cı ildə sürgündən geri qayıdan Ələkbər Rzaquliyev doğma Bakıda yaşamağa izn ala bilmədiyindən Gəncəyə köçür. Gəncə Dövlət Dram Teatrında işə düzəlir, rəssam kimi tamaşalara bədii tərtibat verir.

Lakin bir ildən sonra yenidən həbs olunur və bu dəfə Vorkuta-Peçora islah-əmək düşərgəsinə göndərilir.

On il sonra növbəti dəfə azadlığa çıxan rəssamı yenə Bakıya buraxmırlar, ona görə də Şekidə yaşamalı olur. Amma tale onu yenə ağır sınaqla üz-üzə qoyur, Ələkbər 1949-cu il dekabrın 24-də həbs olunur və Krosnoyarski vilayətinin Abanski rayonunun Beryozovka kəndinə sürgün edilir.

Yenə hər gün ölümle üz-üzə qalır, yalnız iradəsi, yaşamaq eşqi sayəsində sağ qalmaq bacarır.

“Ellər atası” Stalinin ölümündən sonra Ələkbər Rzaquliyevin həyatında sanki yeni bir səhifə açılır. Rəssam Bakıya köçməyə icazə alır, ona yaşamaq üçün mənzil, çalışmaq üçün emalatxana ayırırlar.

53 yaşında azadlığa çıxıb yenidən doğulan uşaq kimi

sevinən rəssam həyatını yaradıcılıq işlərinə sərf edir. Ömrünün 25 ilini həbs düşərgələrində keçirdiyindən itirilmiş illərini qaytarmağa çalışır, yaddaşının dərinliyində saxladığı təsvirləri kağıza köçürməyə tələsir. Müasiri, Xalq rəssamı Tofiq Ağababəyevin sözlərinə görə, emalatxanada hər gün 15-16 saat yorulmadan çalışır, ona şöhrət gətirəcək yeni əsərlər yaradır.

1963-cü ildə Ələkbər Rzaquliyevin Bakıda ilk fərdi sərgisi açılır və bu sərgi rəssama böyük uğur qazandırır. ABŞ-dan, Yaponiyadan sifarişlər alır, əsərləri Parisdə sərgilənir. 1964-cü ildə Ələkbər Rzaquliyev Əməkdar rəssam fəxri adına layiq görülür.

Amansız repressiyalara məruz qalan, üç dəfə sürgün olunan, məşəqqətli həyat sürən, ömrünün ən gözəl illərini, sağlamlığını ciddi islah-əmək düşərgələrində keçirən istedadlı rəssam 1974-cü ildə Bakıda vəfat edir.

Xalqa əmanət əsərlər

Bütün çətinliklərə rəğmən, heç zaman sınımayan, yaşayıb-yaratmaq eşqi azalmayan Ələkbər Rzaquliyev “Köhnə Bakı”, “Tələbəlik illəri”, “Azərbaycan balıqçıları” silsilələri, Solovki adasına, doğma Azərbaycanın mənzərələrinə həsr etdiyi çoxsaylı əsərlər yaradıb.

Rəssamın “Köhnə Bakı” silsiləsi XX əsrin əvvəllərini, o dövrün insanların yaşayışını və məişətini əks etdirən ən müfəssəl panorama hesab olunur.

Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Şirin Məlikovanın sözlərinə görə, Ələkbər Rzaquliyevin hər bir əsərində həyata, insanlara, sənətə, Bakıya sevgi duyulur.

Yeri gəlmişkən, “Xalq Bank”ın ideyası əsasında ərəşəyə gələn və üç dildə nəşr olunan bu dəyərli kitabın mətnlərinin müəllifi Şirin Məlikovadır.

Gənc sənətsünas alim kitab üzərində çalışarkən müxtəlif arxivlərdə araşdırma aparıb, Ələkbər Rzaquliyevlə bağlı qiymətli sənədlər aşkar edib. Həmin arxiv sənədlərinin əksəriyyəti ilk dəfə məhz bu kitab vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlanır.

Xatırladaq ki, artıq on yeddi kitabı çapdan çıxan “Xalq Əmanəti” layihəsinin müəllifi Rafiq Həşimov, redaktoru Səlim Babullaoğlu dur.

Etibar CƏBRAYILOĞLU

pajları çəkərdi. Balaca Ələkbər dükanın bir küncünə qısılib gördüyü personajlarla bağlı məzəli əhvalatlar uydurar, ilk “əsərlərini” məşhur “Molla Nəsrəddin” jurnalının karikaturaları ruhunda ərəşəyə gətirərdi. Dünyaya “Molla Nəsrəddin”dəki rəsamların gözü ilə baxmağa çalışan Ələkbər satirik qrafika ustası, görkəmli rəssam Əzim Əzimzadəni özünün ilk müəllimi sayırdı.

Ələkbər Rzaquliyevin uşaqlıq və yeniyetməlik illəri mürekkəb və təlatümlü dövrə düşür. İçərişəhərli balası yeni qurulan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti paytaxtının Bakıya köçməsinin şahidi olur, ermənilərin onun doğma şəhərində hansı vəhşiliklər törətdiyini yaddaşına köçürür,

olur: ” O illərdə Arbatda kiçik bir otaq kirayələmişdim. Bura tez-tez Nazim Hikmət də gələrdi, onunla unudulmaz görüşləri və uzun söhbətlərimizi xatırlayıram ”

1928-ci il iyulun 29-da Bakıda gənc Azərbaycan rəsamlarının ilk sərgisi açılır və Ələkbər Rzaquliyevin həm rəngkarlıq, həm də qrafika əsərləri bu sərgidə nümayiş olunur. Lakin rəssamın sevinci uzun sürmür, sərgidən cəmi bir gün sonra Ələkbər Rzaquliyev həbs edilir.

Güllələnmə təxirə salınır...

Rəssam Şərqdə ilk Demokratik Cümhuriyyətin quru-